

УДК 373.2.015.31(410)

Гарник І.А.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

РОЗВИТОК ЕЛЕМЕНТАРНИХ НАВИЧОК ЧИТАННЯ У ДОШКІЛЬНИКІВ НА ПРИКЛАДІ БРИТАНСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Анотація. У статті розглядаються питання формування елементарних навичок читання у дошкільників на прикладі британської педагогіки. Констатовано, що розвиток первинних читацьких умінь є однією із основ напрямку розвитку грамотності дитини-дошкільника при підготовці до школи. Проаналізовано низку вітчизняних та британських освітніх програм, які використовуються при формуванні навичок читання у дітей дошкільного віку. Висвітлено різноманітні форми роботи, які застосовуються у британських закладах дошкільної освіти. Охарактеризовано способи перевірки рівня засвоєних знань, якими послуговуються британські педагоги та фахівці у галузі дошкільної освіти. Запропоновано низку практичних рекомендацій щодо створення сприятливого середовища для формування читацьких умінь дитини-дошкільника в українських закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: інтелектуальний розвиток, навички читання, дошкільник, британська система освіти, розвиток грамотності.

Harnyk Iryna

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE DEVELOPMENT OF PRIMARY READING SKILLS IN EARLY YEARS BASED ON THE BRITISH SYSTEM OF EDUCATION

Summary. The article deals with the formation of primary reading skills in early years based on the British pedagogy. The purpose of the work is to study the development of reading skills of a child in early age in the British system of education. It is stated that the development of primary reading skills is one of the children's literacy development outcomes in early childhood before entering the compulsory school. A number of Ukrainian and British educational programs used in the formation of reading skills in early years are analyzed. The article reflects various forms of work used at British pre-school educational institutions: reading aloud, shared reading, guided reading, reading workshops, independent reading, home reading etc. The ways of checking the level of acquired knowledge used by British educationalists and specialists in the field of preschool education are characterized. The author emphasises the need of providing a special educational environment: the so-called «literacy

tables» (special book corners), props, bulk-up books, alphabetic mats, tables, flashcards, story-maps, toys of book heroes etc. The article enlightens the results of the project named «Early Reading Experience Initiative» which was held by Islington Early Years Foundation Stage Team aimed at the assessment of children's early reading skills. A number of practical recommendations are given to create the favourable environment for the formation of primary reading skills of an early-year-old child in the Ukrainian preschool institutions. The article proves that the best way of developing primary reading skills lies in cooperation of child carers, pre-school institutions and parents by conducting different forms of work, providing a special educational environment and encouraging a child to the development of primary reading skills since early childhood.

Keywords: intellectual development, reading skills, preschooler, British system of education, literacy development.

Постановка проблеми. В основних положеннях нового проекту «Концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років» про державні освітні програми зазначається про те, щоб «забезпечити варіативність освітніх програм / підходів до піклування й освіти дітей, вибір яких залишити за освітнім закладом та батьками» [1]. Відсутність єдиних освітніх стандартів, а також загальних національних рекомендацій з питань піклування й освіти для дітей дошкільного віку зумовлює актуальність пошуку, дослідження, порівняння та запровадження зарубіжного досвіду освітніх систем, зокрема у європейському просторі. Одним із об'єктів для дослідження може слугувати система дошкільної освіти Великої Британії.

Наше дослідження має на меті вивчення інтелектуальної сфери розвитку дошкільника розглядаючи певні напрямки розвитку, що стосуються окресленої проблеми. Інтелектуальний розвиток дитини передбачає такі основні напрямки як: розвиток мислення, розвиток пізнавальної сфери, розвиток мови і мовлення, формування навичок читання, письма та первинних математичних уявлень. Вважаємо за доцільне детальніше розглянути аспект розвитку навичок читання як однієї з основ елементарних знань при підготовці до школи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням інтелектуального розвитку дошкільника засобами формування умінь у читанні займалися такі вітчизняні та російські вчені, як І. Алексеева, Х. Барна, А. Борзов, Н. Брагіна, Л. Виготський, Т. Доброхотова, Д. Ельконін, К. Журова, В. Льяна, О. Іншакова, Н. Компанець, В. Комарова, Г. Сумченко, О. Корнев, Ю. Рібцун, Л. Шелестова та ін. Серед британських учених, які досліджували розвиток читацьких умінь у дошкільників, слід назвати М. Адамса, Л. Бейкера, К. Бернета, Е. Данфі, Е. Кеннеді, О. Квірка, Дж. Марша, М. Мерфі, Д. Річа, Дж. Харкера та ін.

Мета статті – дослідження розвитку навичок читання у дітей дошкільного віку у британській системі дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Одним із важливих аспектів розвитку особистості у системі дошкільної освіти виступає інтелектуальний розвиток дитини. Розвиток розумових здібностей дошкільника передбачає виховання певних первинних навичок мовлення, грамотності, математичних уявлень, розуміння світу тощо. Формування у дошкільників первинних навичок грамотності є надзвичайно важливим при підготовці дитини до школи. Не зважаючи на те, що основні вміння у читанні, письмі та усному мовленні дитина отримує у початковій школі, низка

вітчизняних та зарубіжних учених вважають, що дитина краще їх засвоює, якщо приходить до початкової школи з уже набутими вміннями читання та письма. Однак існують і протилежні думки про те, що дитина втрачає інтерес до навчання, якщо повторює те, що уже знає [2; 3].

У освітніх програмах закладів дошкільної освіти Великої Британії чітко визначено основні вміння та навички, якими повинна володіти дитина дошкільного віку перед тим, як іти до школи. При порівнянні вітчизняних і зарубіжних дошкільних програм прослідковуються як спільні риси, так і певні відмінності у їхній структурі, змісті, визначених завданнях, напрямках розвитку та характеристикі вікових особливостей. Аналіз вітчизняних освітніх програм та методичних рекомендацій для доводить, що програма розвитку навичок читання відображена у таких розділах: мовленнєвий розвиток (Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років «Дитина»), художньо-естетичний розвиток – підрозділ художня література (Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкільня»), розвиток особистості – підрозділ світ літературного мистецтва (Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі»). У системі британської освіти є велике розмаїття освітніх, навчально-виховних програм та методичних рекомендацій щодо розвитку дитини-дошкільника: «Програма удосконалення» (Curriculum for Excellence), «Програма від донатального періоду до трьох років» (Pre-birth to Three), «Програма від народження до трьох років» (The Birth to 3 Matters Framework (2003)), «Прогнозовані результати навчання дітей для здобуття обов'язкової освіти» («Desirable Outcomes for Children's Learning on Entering Compulsory Education»), «Навчальні цілі на ранньому етапі розвитку» (Early Learning Goals), «Методичні рекомендації до навчання дітей на підготовчому етапі» (the Curriculum Guidance for the Foundation Stage) тощо. Втім, аналіз літературних джерел доводить, що напрямки навчання й виховання у них спільні й збігаються із єдиною національною програмою (the National Curriculum), а програма розвитку читацьких умінь відображена у напрямку розвитку грамотності та мовленнєвих умінь. У Великій Британії цей напрямок, який є однією із основ інтелектуального розвитку та елементарних знань дитини-дошкільника при підготовці до школи, включає розвиток навичок читання і письма.

Деякі британські учені стверджують, що формування навичок читання у дитини дошкільного віку можливе після засвоєння нею мовленнєвих умінь (В. М'ютер, Ч. Гульме, М. Сноулінг, Дж. Стівенсон) [9].

Серед інших британських науковців побутує думка, що розвиток читацьких умінь повинен відбуватися лише після засвоєння навичок письма або одночасно із розвитком попередніх навичок письма (Р. Рідо, М. Холт) [7; 10].

Британські педагоги стверджують, що незважаючи на те, що дитина стає вмілим читачем лише під час навчання у школі, а не на етапі дошкільного виховання, дитину слід привчати до захоплення читанням та літературою ще з раннього віку. На їхню думку, засвоєння первинних читацьких умінь дитиною-дошкільником сприяє розвитку її критичного мислення.

Британські науковці переконані, що починаючи із дошкільного віку, діти повинні ознайомлюватися з різними авторами, жанрами літератури та типами текстів (римівки, вірші, оповідання, документальна література тощо) і навчатися розпізнавати їх. Це служить важливим кроком на шляху до самостійного читання, знайомить дітей із різними стилями письма, новими словами, і привчає їх до книжної мови [6].

У британських закладах дошкільної освіти при формуванні первинних навичок читання у дошкільників використовуються різноманітні форми роботи: читання дітям книг уголос, колективне читання (*shared reading*), кероване читання (*guided reading*), аудіювання, домашнє читання тощо.

Читання дітям книг уголос (*reading aloud*) – це така форма роботи, під час якої вихователь спочатку читає текст, а потім проводить бесіду із дітьми на перевірку його розуміння, задає запитання. Цей метод є одним із дієвих у виявленні ентузіазму дітей та формуванні їхнього зацікавлення і захоплення літературою.

Колективне читання (*shared reading*) передбачає спільну діяльність великої групи дітей, які сидять близько один до одного, мають перед собою однакові завдання та виконують їх, повторюючи при потребі за вихователем. Цей засіб дає можливість педагогові-практику змоделювати плавне, виразне читання тексту перед усім класом. Під час таких занять діти вчать правильно наслідувати інтонацію, формувати фрази і будувати речення. Колективне читання дає можливість навчити дітей-дошкільників культури читання, наприклад, напрямку шрифту, функції знаків пунктуації, значення фонем тощо. Під час проведення вихователем такого заняття, інші діти отримують певне завдання індивідуального чи групового характеру, спрямоване на розвиток грамотності [6; 11].

Кероване читання (*guided reading*) – це метод навчання читання поширений в Англії та Уельсі. До такого виду діяльності залучені вихователь та невелика група з двох – чотирьох, зрідка п'яти – шести дітей. Заняття відбувається під пильним керівництвом та контролем вихователя. Одне із типових завдань полягає у тому, що дитина після прочитання вихователем тексту чи оповідання повинна показати послідовність подій, наприклад, з'єднати малюнки із зображенням подій за порядком, вибрати героїв чи місце подій із запропонованих у роздатковому матеріалі. Такі завдання мають назву «сюжетні карти-історії» (з англ. «story map») [8].

Групи формуються за рівнем розвитку, навчальними здібностями і на основі засвоєних умінь та індивідуальних потреб дитини, а за-

няття проводяться з постійною зміною учасників групи так, щоб задіяти усіх дітей.

За твердженням британських науковців, такий метод має як позитивні, так і негативні аспекти. Однією із проблем, яка виникає під час занять, вважається різний рівень розвитку, навчальних здібностей та підготовки дитини-дошкільника до такого виду діяльності. Не завжди вдається підібрати групу дітей із однаковими потребами – деякі діти однієї групи здатні виконувати більш складні завдання, інші ж можуть з ними не справлятися. Тому такий метод потребує від вихователя особливого планування та організації [4].

На думку британських учених, слід постійно підтримувати розвиток **комунікативних здібностей, усного мовлення й аудіювання**, оскільки добре володіння цими вміннями дає дошкільникові впевненість у засвоєнні навичок читання та письма. Якщо дитина регулярно знайомиться із добіркою основних текстів чи оповідань і навчається впевнено їх переказувати, то згодом вона зможе застосовувати ці вміння при читанні незнайомих текстів. Знання мови книги і розуміння послідовності подій у творі допомагає дітям пізнавати світ та розвивати критичне мислення – вважають британські педагоги-дошкільники [6, с. 6].

Одним із першочергових методів навчання читання дітей дошкільного віку у британській системі освіти є **«фонічний метод»** (з англ. «phonics») – навчання дітей читанню за допомогою вивчення, як правильно вимовляти та сполучати літери, групи літер, які передають певний звук та склади [5]. Розвиток здатності дітей налаштовуватися на сприйняття звуків має ключове значення у навчанні читання. Характерна особливість англійської мови полягає в тому, що на відміну від української, де слова читаються так само, як пишуться, особлива увага у британській системі освіти приділяється навчання фонетиці, без якої навчання правильному читанню практично неможливе. В англійській мові є багато сполучень, в яких 4 літери передають 2 звуки, одні й ті ж сполучення мають від 2 до 6 варіантів читання залежно від позиції у слові, е довгі і короткі звуки і т.п. Тому у дитячих садках Великої Британії є спеціальні заняття із акустики звуків мовлення. Діти навчаються розрізняти звуки в словах, розуміти поняття рими, ритму та алітерації, що допомагає розвитку читацьких умінь. З метою подолання труднощів при навчанні читання діти з раннього віку знайомляться із широкою добіркою дитячих римівок, віршиків, примовок, пісень тощо.

У британських закладах дошкільної освіти стимулювання розвитку читацьких умінь відбувається забезпеченням спеціального **навчального середовища**. Його висока якість та відповідність умовам розвитку навичок читання передбачає наявність широкого спектру навчальних засобів, наприклад: килимків із алфавітом, таблиць із абеткою, карток із назвами предметів чи істот, флеш-карт із малюнками, бугафорій, об'ємних книг-панорам, іграшок, які зображують героїв книжок, чітко облаштованих куточків книги, «столиків грамотності», усе з підписаними ярликами великим друкованим текстом. Навчальне середовище, вважають британські педагоги, не повинно обмежуватися лише приміщенням дошкільного навчального закладу. Воно повинно продовжуватися за його межами надво-

рі з облаштованими знаками та розміткою для рольових ігор, дорожніми знаками, спеціальною зоною чи наметом для читання книги.

Британські науковці переконані, що для ефективного засвоєння читацьких умінь, навчання дітей читання лише під час перебування у дошкільному навчальному закладі під наглядом та керівництвом вихователя недостатньо. З цієї причини важливо сприяти розвитку навичок читання й удома. Вихователі складають індивідуальні програми **домашнього читання** залежно від індивідуальних потреб дитини та рівня її розвитку; розробляють спеціальні інструкції, пам'ятки; проводять семінари і бесіди для батьків тощо.

Засвоєння основних умінь та навичок дитини-дошкільника у Великій Британії перевіряється за допомогою певних тестів, які проводяться з метою визначення рівня інтелектуального розвитку та підготовленості дитини до навчання у початковій школі. Результати одного із таких тестів на основі «Програми раннього розвитку» (Early Years Foundation Stage) показали зростання рейтингу кількості балів при тестуванні вмінь у зв'язному мовленні (в англ. «Зв'язування звуків і букв» (Linking Sounds and Letters)) та зниження рейтингу при тестуванні навичок читання та письма. З метою поліпшення результатів у формуванні навичок читання та письма, в Іслінгтоні (район Лондона) було організовано й проведено проект під назвою «Early Reading Experience Initiative» (Програма розвитку навичок читання на ранньому етапі), розроблений колективом з Формування основ особистості дитини-дошкільника на ранніх етапах її розвитку («Early Years Foundation Stage Team») та Іслінгтонською бібліотечною службою з питань освіти («Islington Education Library Service») за активної участі колективу з навчання та виховання у початковій школі («Primary Learning and Teaching team»). Проходив він під час літнього семестру у 2010 р. у дев'яти підготовчих класах початкових шкіл і закладів дошкільної освіти Іслінгтона [6].

Проект складався із проведення заходу щодо запуску програми в навчальній бібліотеці, двох днів консультативної підтримки впродовж семестру і перевірки грамотності. Фахівці-практики, які брали участь у проекті, відвідували тренувальні групові заняття, які включали використання основних книг, створення високоякісних куточків книги, читання у співпраці з батьками та під керівництвом вихователя. Школам, які брали участь у проекті, було запропоновано провести практичні дослідження, зробити детальний аналіз проведення проекту та окреслити його вплив

у письмовому вигляді. У червні 2010 р. були підбиті підсумки проведеної роботи, які показали, що результатом низки заходів щодо удосконалення засвоєння навичок читання кількість балів, набраних при перевірці читацьких умінь, зросла на 10%. Дослідження також довело, що проект мав значний позитивний вплив на формування у дітей дошкільного віку навичок читання. Результати проведення проекту було систематизовано та опубліковано (травень 2011) у документі під назвою «Розвиток читацьких умінь у дітей дошкільного віку на початковому етапі» («The Early Reading Experience in the Early Years Foundation Stage») [6]. У ньому викладено деякі ключові напрями ефективної практики та надано керівні вказівки щодо підвищення рівня засвоєння читацьких умінь і описано низку цільових досліджень у школах та закладах дошкільної освіти, які брали участь у проекті.

Висновки і пропозиції. Провівши детальний аналіз британських розвідок, робимо висновки, що формування елементарних навичок читання у дитини дошкільного віку активно застосовується у дошкільних закладах Великої Британії при підготовці до школи. Важливим аспектом досягнення позитивного результату є створення сприятливого середовища для засвоєння читацьких умінь. А саме:

- якісне облаштування спеціальних куточків книги та так званих «столиків грамотності» та забезпечення постійного доступу до них;
- використання додаткового реквізиту, бутафорій, об'ємних книг-панорам, іграшок героїв, сюжетних карт-історій тощо для посилення розвитку уяви дитини у ході занять із читання;
- ретельний відбір тематики книг із обов'язковою доброю категорією документальної літератури;
- правильне планування групових занять спрямованих на навчання читання, які проводяться вихователем на регулярній основі;
- виховання у дітей культури читання (навчання розумінню того, що текст читається у напрямку зліва на право, що друковані слова передають значення, що книга має початок і кінець);
- навчання розумінню різних жанрів, наприклад, художньої літератури, документальної літератури, поезії тощо;
- залучення батьків до активної взаємодії у читанні з дітьми.

Вважаємо, що зазначені методичні рекомендації щодо розвитку первинних навичок читання у дітей дошкільного віку будуть корисними й в українських закладах дошкільної освіти.

Список літератури:

1. Концепція розвитку освіти України на 2015-2025 рр. (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://education-ua.org/>
2. Макеєва Н.І. Оперативна пам'ять і вміння читати [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ditsad.com.ua/konsultac561.html>
3. Пропедевтична підготовка дошкільників до читацької діяльності / А.Я. Зрожевська, Т.Ф. Потоцька // Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія : Лінгвістика і літературознавство : Міжвуз. зб. наук. ст. – 2009. – Вип. XXI. – С. 56–65.
4. Baker S. Book Bands for Guided Reading: A handbook to support Foundation and Key Stage 1 teachers / S. Baker, S. Bickler, S. Bodman. – London : Institute of Education, 2007.
5. Featherstone S. L is for Sheep – Getting Ready for Phonics. Featherstone Education Ltd. – 2006.
6. Guy F. Islington Early Years Foundation Stage Team. The Early Reading Experience in the Early Years Foundation Stage / Fran Guy. – Islington. – May 2011. – 12 p.
7. Holt Michael. Now I can... Count to 3. Red Book. – L. : Collins Educational / Belitha Press, 1984. – 32 p.
8. Jump up "Guided Reading". The Lancashire Grid for Learning. Retrieved. – 18 April, 2012.

9. Phonemes, Rimes, Vocabulary, and Grammatical Skills as Foundations of Early Reading Development: Evidence From a Longitudinal Study / Valerie Muter, Charles Hulme, Margaret J. Snowling, Jim Stevenson // *Developmental Psychology*. – U.K. : Sage Publications, Inc., 2004, Vol. 40, No. 5, 665–681.
10. Ridout R. Now I can... Spell. Red Book / Ronald Ridout. – L. : Collins Educational / Belitha Press, 1984. – 32 p.
11. Shared Reading With Beginner Readers. The National Strategies. – 2008.

References:

1. Kontsepsiia rozvytku osvity Ukrainy na 2015-2025 [Concept of the development of Ukrainian education for 2015-2025 (project)]. – Available on: <http://education-ua.org/>
2. Makeieva N.I. Operatyvna pamiat i vminnia chytaty [Working memory and reading skills]. – Available on: <http://ditsad.com.ua/konsultac561.html>
3. Propedevtychna pidhotovka doshkilnykiv do chytatskoi diialnosti [Propedeutic preparation of preschool children for reading activities] / A.Y. Zrozhevska, T.F. Pototska // *Aktualni problemy slovianskoi filolohii. Serii : Lnhvistyka i literaturoznavstvo : Mizhvuz. zb. nauk. st.* – 2009. – Vyp. XXI. – S. 56–65.
4. Baker S. Book Bands for Guided Reading: A handbook to support Foundation and Key Stage 1 teachers / S. Baker, S. Bickler, S. Bodman. – London : Institute of Education, 2007.
5. Featherstone S. L is for Sheep – Getting Ready for Phonics. Featherstone Education Ltd. – 2006.
6. Guy F. Islington Early Years Foundation Stage Team. The Early Reading Experience in the Early Years Foundation Stage / Fran Guy. – Islington. – May 2011. – 12 p.
7. Holt Michael. Now I can... Count to 3. Red Book. – L. : Collins Educational / Belitha Press, 1984. – 32 p.
8. Jump up "Guided Reading". The Lancashire Grid for Learning. Retrieved. – 18 April, 2012.
9. Phonemes, Rimes, Vocabulary, and Grammatical Skills as Foundations of Early Reading Development: Evidence From a Longitudinal Study / Valerie Muter, Charles Hulme, Margaret J. Snowling, Jim Stevenson // *Developmental Psychology*. – U.K. : Sage Publications, Inc., 2004, Vol. 40, No. 5, 665–681.
10. Ridout R. Now I can... Spell. Red Book / Ronald Ridout. – L. : Collins Educational / Belitha Press, 1984. – 32 p.
11. Shared Reading With Beginner Readers. The National Strategies. – 2008.